

УДК 379.85:728.81 (477.8)

ПРОБЛЕМАТИКА ЕТНОТУРИСТИЧНОГО ВИКОРИСТАННЯ ЗАМКІВ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

І.О. Лисий

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

У статті розглянуто основні проблематичні аспекти використання замків Івано-Франківської області в етнографічному туризмі, визначено загальну туристичну цінність замків регіону та досліджено можливість їх використання для розвитку на території області етнографічного туризму. Було здійснене ранжування замків Івано-Франківщини, за результатами якого було виявлено найбільш перспективні замкові споруди для широкомасштабного використання в етнотуризмі. У статті також розглянуто проблематику, яка стосується вдосконалення способів збереження та реставрації об'єктів, пошуку нових шляхів залучення замкових споруд Івано-Франківської області в етнотуристичну галузь.

Ключові слова: Івано-Франківська область, етнографічний туризм (етнотуризм), замок.

Постановка проблеми. Івано-Франківська область – це унікальний регіон, який викликає чималий історико-культурний та етнографічний інтерес, оскільки йому притаманні багата матеріально-культурна спадщина, своєрідна обрядовість, незліченна кількість традицій та звичаїв. Особливо атрактивними історико-культурними об'єктами регіону є унікальні споруди замкового будівництва, які, в поєднанні з етнографічними

особливостями численних історико-етнографічних груп, цілком могли б стати повноцінними етнотуристичними дестинаціями. На жаль, на сьогоднішній день використання замків Івано-Франківської області в етнотуризмі є мінімальним. Однак ґрунтовне вивчення можливостей включення наявних замків в інноваційні етнотуристичні маршрути, створення на їх основі нових етнотуристичних атракцій є сьогодні пріоритетним напрямком розвитку регіонального туризму на території Івано-Франківщини, оскільки це дозволить покращити туристичний імідж краю, створити нові робочі місця та, звісно, отримати фінансові надходження в місцевий бюджет.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогоднішній день жоден з дослідників не займався вивченням проблематики використання замків Івано-Франківщини в етнотуризмі. Основні проблематичні аспекти дослідження історичних та архітектурних особливостей замків знайшли відображення у працях вітчизняних істориків і краєзнавців: В. Харитон, О. Лесик, Т. Палкова, О. Пластицької, Г. Муніна, О. Мацюка, В. Грабовецького, І. Білецької та ін.

Результати дослідження. На території Івано-Франківщини, яка дуже тісно пов'язана з європейською історією, замки та фортеці масово бу-

дувалися у XIV–XVII ст. Деякі з них до кінця XVIII ст. трансформувалися з палаців з елементами італійського «бароко» у палаци у стилі вишуканого «класицизму», набуваючи при цьому яскравої української своєрідності [7, с. 4].

На території Івано-Франківщини збереглося надзвичайно мало замкових споруд, оскільки значна їх кількість була знищена часом та людиною. До наших днів збереглося лише 4 замкові споруди, які зазнали непоправних змін, перебудов і спотворень, що суттєво вплинуло на їх автентичність та естетичність. Разом з тим, вони мають велику історико-культурну цінність та можуть стати об'єктами туризму.

Старостинський замок є без сумніву найвідомішою оборонною спорудою Івано-Франківської області, має значну історичну цінність, оскільки розташований у колишній столиці Галицько-Волинського князівства – місті Галичі. Замок був закладений ще 1367 р. До початку XXI ст. був занедбаним, а з 2001 р. там ведуться реставраційні роботи. Зараз пам'ятка входить до складу Національного заповідника «Давній Галич».

Пнівський замок у передмісті Надвірної звели у др. пол. XVI ст. польські феодали волоського походження Куропатви. Найбільшого розвитку замок досяг у середині XVII ст. Останніми власниками замку були магнати Цетнери, котрі значно сприяли розвитку Надвірної. Наприкінці XVIII ст. після поділів Польщі замок переходить

у власність Австро-Угорської імперії. В той час більшість споруд оборонного призначення втратили свою роль, а на початку XIX ст. замок почали розбирати на будівельний матеріал.

Будівництво Раковецького замку датується 40-ми рр. XVII ст. і приписується галицькому підчашому Домінікові-Войцехові Беншовському. У часи Барської конфедерації (1768 р.) замок спалили і з того часу він більше не піднімався з руїн.

Замок в Чернелиці був збудований коштом брацлавського воєводи Михайла Чарторийського в 1659 р. В 1672 та 1676 рр. замок зазнав пошкоджень під час війни з турками. По відбудові відіграв важливу роль під час польсько-турецької війни в 1685–1690 рр. Це була найбільша східна фортеця Речі Посполитої на правому березі Дністра. В часи молдавських походів Яна III Собеського замок був місцем зберігання провіанту і фуражу. Кілька разів тут зупинявся сам король.

На жаль, стан збереженості більшості замків є незадовільним, а це, в свою чергу, знижує рівень їх атрактивності та можливості використання в етнотуризмі. Для оцінки можливостей використання замків Івано-Франківщини в етнотуризмі мною було розроблено шкалу, яка враховує такі основні показники, як стан збереженості, історична цінність, естетична привабливість та інфраструктурна доступність для огляду пам'ятки (табл. 1).

Таблиця 1

Критерії бальної оцінки можливостей використання замків в туризмі

Бал	Стан збереженості	Історична цінність	Естетична привабливість	Інфраструктурна доступність
1	Частково збереженні елементи оборонних споруд	Не входить до жодного реєстру	Безповоротно втрачені елементи інтер'єру та екстер'єру пам'ятки	Неможливість доступу екскурсійного автобусу, незадовільні шляхи підходу
2	Середньої збереженості елементи оборонних будівель	Пам'ятка архітектури місцевого значення	Частково збережені основні естетичні елементи замкової споруди	Задовільний стан дорожньої інфраструктури та можливість пішохідного доступу
3	Повністю збережена або відреставрована пам'ятка	Пам'ятка архітектури національного значення	Пам'ятка повністю зберегла автентичний вигляд	Відмінна можливість доступу, як автобусного, так і пішохідного

Згідно шкали, оптимальним для використання в етнотуризмі вважаються замкові споруди, які отримують в сумі 12 балів за 4 показниками. Так, за показником стану збереженості замки Івано-Франківщини можна оцінити так: Галицький замок – 2 бали, а Пнівський, Раковецький та Чернелицький замки – по 1 балу. За показником історичної цінності всі без винятку споруди отримали по 3 бали, оскільки кожна з них належить до пам'яток архітектури загальнонаціонального значення. Згідно критерію естетичної привабливості можна зробити наступну градацію: Галицький замок – 2 бали, Пнівський, Раковецький та Чернелицький замки – по

1 балу. Після дослідження стану інфраструктурної доступності фортифікаційних споруд Івано-Франківщини, замки отримали такі оцінки: Галицький замок – 3 бали, Пнівський та Чернелицький замки – по 2 бали, Раковецький замок – 1 бал. Сумарно замки отримали наступну кількість балів: Галицький замок – 10 балів, Пнівський та Чернелицький замки – по 7 балів, Раковецький замок – 6 балів.

Наступним кроком для зручності оцінювання (співставлення і порівняння оціночних параметрів) можна ввести поняття «коефіцієнт туристичної цінності та атрактивності», який дорівнює відношенню суми отриманих балів оцінки кожної

фортифікаційної споруди до максимально можливої кількості балів за всіма показниками (12 балів). Виходячи з його значення, можна провести наступне ранжування рівнів туристичної цінності об'єктів замкового будівництва, запропоноване туризмознавцем В. Вечерським [1, с. 49]: 0,86–1,00 – унікальні в туристичному плані пам'ятки; 0,65–0,85 – високоатракативні; 0,45–0,64 – середньоатракативні; 0,25–0,44 – малоатракативні; менше 0,25 – неатракативні.

Таким чином, коефіцієнт туристичної цінності та атрактивності Галицького замку – 0,83, Пнівського та Чернелицького замків – 0,58, Раковецького замку – 0,5.

Згідно вказаних результатів, найбільші перспективи для широкомасштабного використання в етнотуризмі має Галицький замок, частково Пнівський та Чернелицький замки. На жаль, Раковецький замок наразі не може стати повноцінними об'єктами для розвитку етнографічного туризму.

У результаті проведеної оцінки пам'яток замкового будівництва Івано-Франківщини за загальними показниками атрактивності не всі об'єкти на сучасному етапі здатні повноцінно використовуватися в туризмі. Необхідністю залишається вдосконалення способів збереження та реставрації об'єктів, пошук нових шляхів залучення замкових споруд краю в етнотуристичну галузь тощо. Однак, навіть майже зруйновані замкові споруди краю можна використовувати в етнотуристичній діяльності [5, с. 17].

На сучасному етапі процес залучення об'єктів замкового будівництва Івано-Франківщини в етнотуризм стикається з рядом болючих проблем, основними з яких є:

- відсутність та недостатня розробка теоретико-методологічних основ етнотуризму (в т.ч. понятійного апарату);
- недосконалість законодавчих основ для розвитку етнотуризму та використання в ньому замкових споруд;
- низький рівень розвитку туристичної інфраструктури регіону;
- поганий стан збереженості об'єктів замкового зодчества Івано-Франківської області;
- відсутність скоординованого фінансового забезпечення етнотуризму;
- низький рівень розвитку інформаційного та рекламного забезпечення етнотуристичної галузі регіону.

Тільки послідовне та ефективне вирішення цих нагальних проблем повинне дати значний імпульс для розвитку етнотуризму на території області з використанням в ньому збережених пам'яток замкового будівництва.

Висновки і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Ґрунтовно дослідивши та проаналізувавши тенденції та можливості залучення замкових споруд Івано-Франківської області в етнотуризм, можна дійти висновку, що дана процедура залежить не тільки від наявності об'єктів замкового будівництва, сучасного рівня розвитку економіки й матеріального добробуту людей, а й специфічних етнокультурних особливостей, які проявляються у народних ремеслах, фольклорі, мові, народних

традиціях і звичаях, календарній обрядовості тощо. Тільки комплексне та гармонійне поєднання цих елементів дасть змогу повномасштабно залучити нечисленні замки області в етнотуристичну галузь регіону.

На сьогоднішній день в Україні майже не розроблено шляхів та варіантів використання пам'яток замкового будівництва в етнотуризмі. Ця проблематика стосується насамперед відсутності теоретичних та практичних рекомендацій, що потребує подальших наукових досліджень.

Загалом, зважаючи на історико-культурний розвиток Івано-Франківщини, замкові споруди і етнічна самобутність етнографічних груп краю є взаємозалежними, пов'язаними між собою плином часу, оскільки простий туристичний огляд пам'яток стимулює інтерес до місцевої культури з її усіма складовими. Тому розвиток етнотуризму в регіоні повинен базуватися і на використанні в ньому об'єктів замкового будівництва краю. Зважаючи на це, можна зробити висновки, що використання замкових споруд Івано-Франківської області в етнотуризмі можливе у вигляді наступних варіантів:

1. Залучення територій об'єктів замкового будівництва для проведення різноманітних фестивалів та свят етнографічного характеру. До таких належать різного роду гастрономічні фестивалі етнічної кухні, літературні, театральні, хореографічні, фольклорно-етнографічні, музичні фестивалі, свята народних промис-

лів тощо. Перевагою цього є варіанту є той факт, що всі замки області, незалежно від стану збереженості, можуть бути залучені до вищезазначений туристичних заходів.

2. Створення на базі замкових споруд краю етнографічних готелів (етноготелів) чи ресторанів (етноресторанів). Суть його полягає у повній реорганізації будівель замків під готелі чи ресторани з дотриманням автентичного вигляду, в яких домінують етнічні мотиви у внутрішньому та зовнішньому інтер'єрі (це предмети побуту, картини місцевих художників, вироби народних промислів, особливе меблювання тощо). Однак цей варіант потребує немалих фінансових вкладень. Зважаючи на стан збереженості, для такої форми етнотуристичного використання підходить лише Старостинський замок в Галичі.

3. Відкриття в замках музейних експозицій, які б стосувалися історико-етнографічних особливостей Івано-Франківщини. Це один з найбільш прийнятних варіантів залучити замкові споруди краю не тільки в етнотуристичну галузь, але й в навчально-виховний процес. Проблематичним є той факт, що для створення в фортифікаційних спорудах музеїв потребується не тільки пошук етнографічних артефактів, але й пошук стабільних джерел фінансування. Знову ж таки для цього процесу підходить лише замок в Галичі.

Таким чином, розвиток етнотуризму на території Івано-Франків-

щини з використанням в ньому замків краю є необхідним та перспективним способом покращення туристичного іміджу регіону, знайомства з унікальними етнографічними особливостями краю та покращення соціально-економічної ситуації.

Література

1. Вечерський В. В. Архітектурно-містобудівна спадщина регіонів України / В. В. Вечерський // Археометрія та охорона історико-культурної спадщини. – К. : Альтпрес, 1999. – С. 47–53.
2. Горбаль У. Рекреаційно-туристичний потенціал Опілля та особливості використання етнокультурної спадщини регіону в туристичних атракціях / У. Горбаль // Вісник Львівського університету. – Львів, 2009. – Вип. 36. – С. 81–89.
3. Замки Західної України : Путівник / [упоряд. В. Томчук]. – Львів : Аз-Арт, 2004. – 96 с.
4. Клюба Я. Опілля / Я. Клюба. – Галич : ІВВ НЗ «Давній Галич», 2010. – 206 с.
5. Корнієнко В. Використання пам'яток історії в туризмі : досвід та перспективи / В. Корнієнко. – К. : Вид-во КНУ ім. Т. Шевченка, 2006. – С. 16–19.
6. Лесик О. В. Замки та монастирі України / О. В. Лесик. – Львів : Світ, 1993. – 176 с.
7. Мацюк О. Я. Замки та фортеці Західної України. Мандрівки історичні / О. Я. Мацюк. – Львів : Центр Європи, 1997. – 160 с.

Lysyi I.O. PROBLEMS OF USING CASTLES OF IVANO-FRANKIVSK REGION FOR ETHNOGRAPHIC TOURISM. This article reviews the main problematic aspects of using castles of Ivano-Frankivsk region in the ethnographic tourism, determines a general tourist value of castles of the region and explores the possibility of their use for the development in the field of ethnographic tourism. The author has carried out ranging of castles of Ivano-Frankivsk region, the results of which were found to be the most promising for widespread use in ethno tourism of Galician castle, partly Pniv and Chernelytsia castles, but Rakovets castle currently could not become full value object for the development of ethnographic tourism. The article also deals with issues relating to the improvement of methods of preservation and restoration of objects, searching for new ways of involving castle constructions of Ivano-Frankivsk region in ethno tourism industry. Besides, some problematic aspects of using monumental castle constructions in ethno tourism were investigated which was primarily related to the lack of theoretical and practical recommendations for the controlled development of ethno tourism. In this article the innovative options were offered that identified the ways of potential use of castle constructions of Ivano-Frankivsk region in ethno tourism, including: involvement of areas of castle constructions for carrying out different festivals and ethnographic celebrations, creation at the edge of castle constructions ethnographic hotels (ethno hotels) or restaurants (ethno restaurants). The main

point is in complete reorganization of castle constructions for hotels or restaurants in compliance with the authentic look, in which ethnic motives dominate, and opening museum exhibitions in castles that are related to historical and ethnographic characteristics of Ivano-Frankivsk region.

Keywords: *Ivano-Frankivsk region, ethnographic tourism (ethno tourism), castle.*

**Лысый И.О. ПРОБЛЕМАТИКА
ЭТНОТУРИСТИЧЕСКОГО ИСПОЛЬЗОВАНИЯ
ЗАМКОВ ИВАНО-ФРАНКОВСКОЙ
ОБЛАСТИ.**

В статье рассмотрены основные проблематичные аспекты использования замков Ивано-Франковской области в этнографическом туризме, определена общая туристическая ценность замков региона и исследованы возможности их использования для развития на территории области этнографического туризма. Осуществлено ранжирование замков Ивано-Франковской, по результатам которого выявлено наиболее перспективные замковые сооружения для широкомасштабного использования в этнотуризме. В статье также рассмотрена проблематика, касающаяся совершенствования способов сохранения и реставрации объектов, поиска новых путей привлечения замковых сооружений Ивано-Франковской области в этнотуристическую отрасль.

Ключевые слова: Ивано-Франковская область, этнографический туризм (этнотуризм), замок.